

Sporočilo za javnost ob začetku

40. slovenskega tedna boja proti raku,
ki poteka od 6. do 12. marca 2023 pod geslom
»Slovenija pred novimi presejalnimi programi za raka«

Ljubljana, 6. marec 2023: Danes so se z novinarsko konferenco začele aktivnosti jubilejnega 40. slovenskega tedna boja proti raku, ki ga organizira Zveza slovenskih društev za boj proti raku (Zveza) v sodelovanju z Onkološkim inštitutom Ljubljana (OI). Letošnji teden poteka pod geslom »Slovenija pred novimi presejalnimi programi za raka«. Svet Evropske unije je decembra lani sprejel prenovljena priporočila za presejalne programe za zgodnje odkrivanje predrakavih in rakavih sprememb, pri pripravi katerih so aktivno sodelovali tudi slovenski strokovnjaki. Priporočila, poleg nadgradnje obstoječih programov – za raka materničnega vratu (ZORA), dojk (DORA) ter debelega črevesja in danke (Program Svit), predvidevajo nadaljnje raziskovanje in postopno implementacijo novih programov – za pljučnega raka, raka prostate ter v nekaterih državah in regijah tudi za raka želodca. Strokovnjaki so danes poudarili, da obstoječi presejalni programi v Sloveniji izjemno dobro delujejo in dosegajo vse evropske kazalnike kakovosti. Na podlagi izkušenj z njimi in tudi na podlagi usmeritev EU bo treba tudi nove programe uvajati postopoma in na visoki ravni kakovosti, smo pa v Sloveniji na to pripravljeni.

Podporo 40. tednu boja proti raku sta izrekla tudi generalni direktor OI Andraž Jakelj in strokovna direktorica OI izr. prof. dr. Irena Oblak, ki sta izpostavila dolgoletno sodelovanje z Zvezo in skupna prizadevanja na področju preventive raka.

Eno glavnih vodil pri oblikovanju strateških ciljev in programa dela Zveze je z leti postal **Evropski kodeks proti raku**, ki vsebuje 12 nasvetov za zmanjšanje zbolevanja za rakom, eden od njih je **poziv k sodelovanju v organiziranih presejalnih programih za raka**. **Doc. dr. Urška Ivanuš, predsednica Zveze slovenskih društev za boj proti raku**, je ob predstavitvi letošnjih aktivnosti povedala: *»Izjemno sem vesela, da imamo danes na voljo dovolj znanja in tehnologije, da bomo v prihodnje s presejanjem dovolj zgodaj odkrivali in zdravili dva nova raka, pljučnega raka in raka prostate, ki sodita med najpogostejše rake. S tem bomo nedvomno reševali življenja Slovenk in Slovencev. Rezultati obstoječih programov so odlični in prepričana sem, da nam bodo dosedanje izkušnje v veliko pomoč tudi pri postopnem in premišljenem uvajanju novih priporočenih presejalnih programov.«*

Slovenija je nova priporočila Sveta EU pričakala pripravljena

[Prenovljena priporočila Sveta EU](#), ki so bila sprejeta 9. decembra 2022 in nadomeščajo tista iz leta 2003, vključujejo poziv, naj se presejalni programi postopoma razširijo še na raka prostate in pljučnega raka, pod določenimi pogoji pa tudi na raka želodca. **Mojca Gobec, Ministrstvo za zdravje:** *»Pri pripravi strokovnih podlag in novih evropskih priporočil so sodelovali tudi slovenski strokovnjaki, zato smo v Sloveniji nova priporočila EU pričakali pripravljeno.«* Slovenija je med tistimi državami članicami, ki so v preteklosti uspele uvesti vse z dokazi podprte organizirane populacijske presejalne programe na način, da dosegajo izjemne rezultate in so zato dobro prepoznani in cenjeni tako v Sloveniji kot tujini. To sta programa

ZORA in DORA, ki ju upravlja Onkološki inštitut, in Program Svit, ki ga upravlja Nacionalni inštitut za javno zdravje. **Mojca Gobec:** »Pri uvajanju novih presejalnih programov bomo upoštevali strokovna priporočila in lastne izkušnje z obstoječimi programi. V želji, da Slovenija še naprej ostane ena izmed vodilnih držav v Evropi, ki svojim prebivalcem nudi vsa z dokazi podprta organizirana presejanja za raka, in s ciljem, da bomo z zgodnjim odkrivanjem in zdravljenjem predrakavih sprememb in raka zmanjšali breme teh rakov v Sloveniji, bo Ministrstvo za zdravje še naprej aktivni partner in podpornik premišljenega in organiziranega uvajanja vseh z dokazi podprtih presejanj v Sloveniji.«

Tudi nove presejalne programe bomo uvajali na organiziran in strokovno preverjen način

Leta 2020 je bila na pobudo Državnega programa obvladovanja raka (DPOR) s strani Ministrstva za zdravje imenovana Državna komisija za presejalne programe, ki bo usmerjala oblikovanje predlogov in presojala o novih organiziranih presejalnih programih za raka z vidika strokovne upravičenosti in načrta vpeljave v zdravstveni sistem. Področje organiziranih presejalnih programov je tudi sicer eno izmed pomembnejših področij delovanja DPOR. **Sonja Tomšič, dr. med., koordinatorica DPOR 2022-2026:** »V okviru DPOR je bilo v letu 2022 imenovanih pet strokovnih skupin za najpogostejše rake, kamor spadata tako rak prostate kot pljučni rak. Za ti dve skupini je predvideno, da del svojih aktivnosti posvetita pripravi predlogov za organiziranje novih presejalnih programov. Predvidevamo, da bo moralo preteči vsaj nekaj let pred začetkom izvajanja t. i. pilotnih projektov na manjši skupini ljudi, saj je treba predloge umestiti v obstoječi zdravstveni sistem in jih zagotoviti vsem, ki so do njih upravičeni. Pri tem pa želimo, da so novi programi vsaj tako kakovostni kot že obstoječi organizirani presejalni programi.«

Presejanje za pljučnega raka – potrebni so dodatni sistemski ukrepi za zmanjšanje rabe tobaka

Pljučni rak je v svetu in Sloveniji na prvem mestu po umrljivosti tako pri moških kot pri ženskah. Po podatkih Registra raka RS vsako leto v Sloveniji za pljučnim rakom zbolijo okoli 1.600 ljudi, umre pa več kot 1200. Ob diagnozi ima polovica bolnikov razsejano bolezen, ki kljub sodobnim pristopom zdravljenja ni ozdravljiva. Največ možnosti za ozdravitev imajo bolniki v zgodnjih stadijih bolezni, vendar je takih le okoli 20 %.

Prenovljena priporočila Sveta EU države članice v zvezi s pljučnim rakom pozivajo, naj na podlagi nadaljnjih raziskav preučijo izvedljivost in učinkovitost uporabe računalniške tomografije (CT) z nizkim odmerkom za presejanje pri osebah z visokim tveganjem za raka pljuč, vključno s trenutnimi in bivšimi hudimi kadilci, ter presejalne preglede povežejo s primarnimi in sekundarnimi preventivnimi pristopi za zmanjševanje razširjenosti kajenja.

Doc. dr. Martina Vrankar, vodja Strokovne skupine DPOR za pljučnega raka: »Presejanje za pljučnega raka je v raziskavah dokazano zmanjšalo umrljivost zaradi pljučnega raka za okoli 20 %, saj omogoča odkrivanje zgodnjih oblik bolezni. To bi prineslo izjemen napredek v obravnavi teh bolnikov, kar pa lahko dosežemo le z organiziranim populacijskim presejanjem. Naša želja je priprava strokovnih izhodišč in organizacijske sheme za presejanje pljučnega raka in pričetek pilotne raziskave v naslednjih dveh letih.« Pljučni rak je vzročno povezan s kajenjem v 80–90 %, zato so ciljna skupina za presejanje

kadilci, in ne celotna populacija v izbranem starostnem obdobju, kot je to npr. pri obstoječih programih. **Doc. dr. Martina Vrankar:** »Velik izziv bo identificirati kadilce, ki še kadijo ali so v preteklosti kadili določeno število let, in jih na ustrezen način povabiti na presejanje, saj iz izkušenj tujih raziskav vemo, da je odzivnost vabljenih na program nižja kot v ostalih presejalnih programih. Ob tem bo nujna tudi vključitev učinkovitih programov za opuščanje kajenja v presejalni program za pljučnega raka.«

Ob tem je **doc. dr. Urška Ivanuš** dodala, da se mora Slovenija pri tem, ko stopa na pot priprave presejalnega programa za pljučnega raka, zavezati za najstrožje ukrepe za omejitev rabe tobaka in tobačnih izdelkov: »Tobak je najpomembnejši samostojni povzročitelj preprečljivih kroničnih bolezni in smrti, vključno s pljučnim in številnimi drugimi raki ter srčno-žilnimi boleznimi. Ni etično in tudi ne strokovno uvajati zgodnjega odkrivanja bolezni s presejanjem, če ne naredimo vsega, kar je v naši moči, da bi preprečljivo bolezen preprečili. Zato je nujno, da glede na strokovna priporočila Nacionalnega inštituta za javno zdravje v Sloveniji na sistemski ravni uvedemo najstrožje ukrepe, ki dokazano zmanjšujejo rabo tobaka in so predpogoj za družbo brez tobaka. Med te ukrepe sodita tudi povišanje cen tobaka in zmanjševanje dostopnosti do tobaka. Podpiramo tudi predlog sprememb Zakona o omejevanju uporabe tobačnih in povezanih izdelkov, ki je v javni obravnavi.«

Presejanje za raka prostate – z organiziranim presejanjem bomo rešili več življenj in povzročali manj škode

Rak prostate je najpogostejši rak pri moških v razvitem svetu in Sloveniji. Po podatkih Registra raka RS je bilo v Sloveniji leta 2019 na novo odkritih več kot 1.500 bolnikov z rakom prostate. Čeprav je 5-letno preživetje slovenskih bolnikov z rakom prostate več kot 95-odstotno, vsako leto zaradi te bolezni umre kar 400 moških.

Priporočila Sveta EU države članice pozivajo, da ocenijo izvedljivost in učinkovitost organiziranega presejanja raka prostate pri moških na podlagi testiranja na prostatični specifični antigen (PSA) v kombinaciji s slikanjem z magnetno resonanco (MRI) kot nadaljnjo preiskavo.

V Sloveniji trenutno poteka t. i. priložnostno, neorganizirano presejanje za raka prostate, ki pa moškimi povzroča več škode kot koristi. Temelji namreč le na višini vrednosti PSA v krvi, kar zaradi visoke občutljivosti testa povzroča prekomerno diagnosticiranje in zdravljenje, saj na tak način odkrivamo veliko število počasi rastočih tumorjev z nizkim tveganjem, ki ne ogrožajo življenja. **Mag. Janka Čarman, dr. med., vodja Strokovne skupine DPOR za raka prostate:** »Rak prostate je bistveno drugačen od večine drugih rakov, saj napreduje počasi, večina teh rakov je neagresivnih, ne ogrožajo življenja in ne zahtevajo zdravljenja, pač pa le spremljanje. S tem se izognemo težavam, ki jih lahko povzroči nepotrebno zdravljenje, ne da bi vplivali na preživetje posameznika. Nekateri raki prostate pa so lahko agresivni, hitro napredujoči, vplivajo na kakovost življenja bolnikov in ogrožajo njihovo življenje. Ti potrebujejo zdravljenje. Eden od ciljev presejalnega programa bo zato poiskati tiste moške, imajo agresivnega raka. Poleg vrednosti PSA je treba zato vključiti slikanje z MRI za opredelitev klinično pomembnih rakov, kar zmanjša potrebo po biopsiji prostate za tretjino – s tem izboljšamo razmerje med morebitno škodo in koristmi.«

Cilj organiziranega presejanja je zmanjšanje umrljivosti zaradi raka prostate, zmanjšanje prekomerne diagnostike in zdravljenja neagresivnih tumorjev ter po drugi strani pravočasna diagnostika in zdravljenje rakov, ki ogrožajo življenje.

Dodatne informacije

- **40. Slovenski teden boja proti raku – program aktivnosti**

Zveza slovenskih društev za boj proti raku je z 11. regijskimi društvi za boj proti raku najstarejša nevladna organizacija v Sloveniji, ki deluje na področju preventive raka. Poslanstvo Zveze slovenskih društev za boj proti raku je skupaj z regijskimi društvi **prispevati k ustvarjanju take slovenske družbe, v kateri ne bo nihče zbolel ali umrl za rakom zaradi lastne nevednosti ali zaradi brezbržnosti države**. Značilnost zveze in regijskih društev je, da tesno povezuje strokovnjake in prostovoljce ter da deluje v skladu s stroko in znanostjo. Pomen nevladnega sektorja v boju proti raku v Sloveniji je kot prva prepoznala prof. dr. Božena Ravnihar, dolgoletna direktorica Onkološkega inštituta Ljubljana, ki je leta 1971 ustanovila Slovensko društvo za boj proti raku, ki je čez dobro desetletje preraslo v Zvezo društev za boj proti raku, ki so bila ustanovljena po Sloveniji.

V Tednu boja proti raku poteka vrsta aktivnosti, ki laično javnost seznanjajo predvsem z možnostmi preprečevanja rakavih bolezni. Več informacij o letošnjih aktivnostih: [Zveza slovenskih društev za boj proti raku](#).

- **Breme raka v Sloveniji**

V Evropi in drugod po svetu so rakave bolezni iz leta v leto vse večji javnozdravstveni problem. V Sloveniji je po ocenah Registra raka Republike Slovenije leta 2019 za rakom na novo zbolelo 16.080 ljudi, več kot polovica od njih za enim od petih najpogostejših rakov: za kožnim rakom, rakom prostate, debelega črevesja in danke, dojk in pljučnim rakom. Skoraj polovico vseh rakavih bolezni bi bilo mogoče preprečiti z zdravim življenjskim slogom, redno udeležbo v presejalnih programih za raka, pa tudi z življenjem v čim manj onesnaženem bivalnem in delovnem okolju. Več informacij: [Rak v Sloveniji 2019](#).

- **Priloge sporočilu za javnost**

- [Program 40. slovenskega tedna za boj proti raku](#)
- [Rak v Sloveniji 2019](#)
- [Priporočila Sveta EU za presejanje raka z dne 9. 12. 2022](#)
- [12 priporočil Evropskega kodeksa proti raku](#)
- [Poročilo o delu Zveze slovenskih društev za boj proti raku 2022](#)